

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE VERGİ POLİTİKASI VE TÜRKİYE

TAX POLICY IN STRUGGLING WITH POVERTY AND TURKEY

Yrd.Doç.Dr.Murat AYDIN*
Yrd.Doç.Dr.Timur TÜRGAY*

ÖZET

Yoksulluk, neden ve sonuçları ile çok yönlü bir sorun olup, çözümünü çok değişkenli yaklaşımlar ve işbirliğini gerektirmektedir. Vergi politikası ise yoksulluğun çözümünde kamu otoritesinin kullanabileceği en etkin araç olarak yazında genel kabul görmekte ancak bu yöndeki uygulamalar genelde yetersizlik sınırları içerisinde kalmaktadır. Çalışmada, yoksullukla mücadele kapsamında vergi yönlü bakış açısıyla bütünde neler yapılabileceği değerlendirilmiş ve öneriler sunulmuştur.

ABSTRACT

Poverty is a multi-dimensional problem consisting of several causes and results. It requires various approaches and collaboration for the solution as well. Tax policy is seen as the most effective tool of public authority in the literature yet, the applications of tax policy in this field remain within the boundaries of inadequacy. The study discusses what could be done to struggle with poverty within the scope of tax-oriented view and several propositions have been made.

Yoksulluk, Gelir Dağılımı, Vergi Politikası, Türkiye
Poverty, Income Distribution, Tax Policy, Turkey

1. GİRİŞ

Yoksulluk kavramı, günümüzde sadece basit bir asgari kalori hesabına dayandırılarak tanımlanamayacak kadar geniş bir boyuta sahiptir. Yoksulluğu kavramlaştırma çerçevesinde bu boyut, yoksulluğu ekonomik bir olgu olması konusunun yanı sıra; sosyal, politik ve kültürel sorun ve çözüm arayışlarını da bünyesinde barındıran oldukça geniş kapsamlı bir olgu konumuna sürüklemektedir. İnsanın bir birey olmasının yanı sıra kendisine birey olma vasfını kazandıran sosyal bir varlık olması; yaşamını

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF, Maliye Bölümü.

sürdürebilmesi için gereksinimlerini; kişisel konumlarına, içinde buldukları topluma, bölgeye, çevreye ve diğer koşullara bağlı olarak değiştirmesine neden olmaktadır. Bu farklılık ve farkındalıklar ise yoksullukla mücadelede; nüfus artış oranlarının zorunlu olarak azaltılmaya çalışılmasından, kırsaldan kentlere, kentlerden kentlere göçün gerçekçi düzeyde yavaşlatılmasına; insana yatırımın artırılmasından, istihdam olanaklarının artırılmasına; sosyal hizmetlerin geliştirilmesinden, çalışma koşullarının iyileştirilmesine kadar birçok sorunun birlikte düşünülmesini diğer bir deyişle; sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomi politikalarının (para, maliye, gelir politikaları dâhil) birlikte ele alınmasını gerektirmektedir.

Yoksullukla mücadele uygulanacak yöntemlerin yanı sıra uygulayıcılar kapsamında da her kesimi kapsayabilen şekilde kişisel, bölgesel, ulusal, uluslar üstü ve hatta küresel düzeyde; resmi kuruluşlar, özel kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarının olmasının olması sağlanmalıdır. Yoksullukla mücadele çerçevesinde ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal tüm yöntemlerin yanı sıra tüm uygulayıcıların da birlikte yer alması, sorunu temel olarak bütünde ortadan kaldıramasa dahi, öngörülebilir asgari seviyelere çekilmesini olası kılacaktır.

Bu çalışma kapsamında yoksullukla mücadele çerçevesinde sadece maliye politikasının bir aracı konumunda olan vergi politikası ele alınarak, vergi politikası ile genel çerçevede dünya ölçeğinde, özeldde ise Türkiye ölçeğinde yoksullukla mücadele amacıyla neler yapılabileceği tartışılmıştır. Bu amaçla çalışmada yazın taraması yöntemi kullanılmış, konuya ilişkin alan taraması ile ilgili verilere doğru ulaşıldığı varsayılarak, yoksullukla mücadelede hali hazırda hangi girişimlerin yapılmaya çalışıldığı ve tamamlayıcı çerçevede nelerin yapılabileceği çözüm önerileri bütününde ortaya konulmuştur.

2. YOKSULLUK VE NEDENLERİ

Dünya ekseninde toplum bazında bazı kesimlerinin günlük ihtiyaçlarını karşılama çerçevesinde, özellikle temelde açıklarını giderme boyutunda güçlük çekmeleri ile ilgili bir olgu olarak kabul edilen yoksulluk, zaman zaman bireylerin kendine özgü durumlarından veya savaş gibi yine insan eliyle yaratılan sorunlardan, bazen de doğal koşullardan dolayı ortaya çıkmaktadır. Yoksulluk; bu gibi nedenler dolayısıyla insanlık tarihinin her döneminde gerek az gelişmiş, gerekse gelişmekte olan, hatta gelişmiş ülkelerde ve her toplumda farklı şekillerde de olsa rastlanılan bir olgu haline gelmiştir. Tarihsel olarak 16. yüzyılda Avrupa'da kapitalizmin ortaya çıkışıyla birlikte, tarımın ticaretleşmesi ve sonucunda tarımsal yapıların çözülmesiyle birlikte kırsal alanda geçimlerini sağlayamayanların şehirlere akın etmeleri ve bu olguya pozitif talepten kaynaklanan birtakım sorunların da eklenmesi ile artan yoksulluğun 21. yüzyılda yaşanan görece yoksulluğun da temellerini oluşturduğu kabul edilmektedir (Buğra, 2005: 3-4).

Yoksulluk genel anlamda ve temel olarak, bireyin asgari yaşam standardından yoksun kalması veya diğer bir deyişle bireyin asgari yaşamını

sürdürebilir düzeyde kılması için gerekli olan şeylerden mahrum olmasıdır (Aslan ve Bilgili, 2003: 325). Bu mahrumiyet; açlık ve barınma gibi temel gereksinimlerden kaynaklanabileceği gibi giyinme, sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanmaktan devlet ve toplum kurumlarından olumsuz davranış görmeye, bu kurumların karar mekanizmalarından dışlanmaya kadar uzanabilmektedir (Bocutoğlu, 2003: 221-222). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) yapmış olduğu bir tanımlama kapsamında yoksulluk; hayat boyu sağlık, yaratıcı bir hayat, ortalama bir hayat standardı, özgürlük, kendine güven ve saygınlık gibi insani gelişme için zorunlu olan fırsatlardan mahrum olma şeklinde ifade edilmiştir (Uzun, 2003: 157).

Yazında yoksulluğu ifade eden çok farklı tanımlamalar söz konusu olup, bu tanımlamalardan en yaygın kabul göreni mutlak ve göreceli yoksulluk tanım kapsamlarıdır. Diğer tanımlara örneklem çerçevede; objektif yoksulluk-subjektif yoksulluk, gelir yoksulluğu-insani yoksulluk, güçsüzlük ve sesini duyuramama, zayıflık ve korunmasızlık, kırsal yoksulluk-kentsel yoksulluk, sosyal dışlama, bağımlılık ve izolasyon, ultra yoksulluk (Aslan ve Bilgili: 325), vb. şekilde yer verilebilir (Aktan , 2002: 5-11).

Yaygın kabul gören tanımlardan *mutlak yoksulluk*; kişi başına gelirin, ancak temel ihtiyaç maddelerinin karşılanmasına yetecek bir düzeyin altına düşmesi olarak kabul edilip, kısaca hane halkı veya bireylerin temel düzeyde yaşamını sürdürmesini sağlayacak asgari refah düzeyini dahi sağlayamadığı yoksulluk düzeyidir. Yazında asgari refah düzeyini sağlayamayanların sayısının toplam nüfusa oranı, mutlak yoksulluk oranı olarak kabul görmekte (Gül ve Ergun, 2003: 390), aynı ve nakdi gelirleri bu temel gereksinimleri karşılamakta yetersiz olan bireylerin de bu yoksulluk sınırının altında olduğu kabul edilmektedir (Bourguignon, 2004: 1).

Dünya Bankası (DB); yoksulluk kapsamında iki farklı mutlak yoksulluk kavramı tespitinde bulunarak ortaya koymuştur. Bu kavramlardan ilki "ekstrem yoksulluk", diğer bir ifadeyle "açlık sınırında yoksulluk", satın alma gücü paritesi günlük 1.08 ABD Doları altında olan kişilerden oluşurken, diğeri olağan mutlak yoksulluk olup, açlık seviyesinde değil de, satın alma gücü paritesi 2.15 ABD Doları seviyesinde kabul edilen yoksulluktur (İnsel, 2005: 5-6). Genel olarak ifade edilmesi gerekirse mutlak yoksulluk sınırının ülkelerarası karşılaştırmaları gerçekleştirilirken, birbirinin aynı düzeyde olması gerekmemektedir. Çünkü temel ihtiyaçlar olarak kabul gören şeyler, toplum ve/veya bireyin bulunduğu farklı çerçevelerdeki konumuna göre toplumdaki topluma hatta bireyden bireye değişiklik gösterebilmektedir. Bu nedenle; pek çok ülkede kullanılan yoksulluğun bu çerçevedeki mutlak tanımı, yoksulluğun göreceli tanımıyla zıtlık teşkil eder düzeydedir (Bourguignon: 1-2).

Göreceli *yoksulluk*, bireyin toplumsal bir varlık olmasından hareket ederek, temsil ettiği/bulduğu düzey ve konumunun toplumsal olarak yeniden üretilebilmesi için zorunlu tüketim ve yaşam düzeyinin saptanmasını içermektedir. Burada refah ölçüsü olarak, bireyin tüketim veya gelir düzeyi seçilmektedir (Gül ve Ergun: 391). Göreceli yoksulluk için çoğunlukla benimsenen yöntem; ülke bünyesinde ortalama ya da medyan gelirin belli bir

oranı altında gelir tanımlanan bireylerin, toplam oranının hesaplanmasıdır. Duruma ilişkin bir örnek olarak, Avrupa Birliği (AB), üye ülkelerinin ortalama gelirinin %50'sinin altında ekonomik kaynaklara sahip olan ülkelerin yoksul olarak kabul edilmesi gösterilebilir (Bourguignon: 1).

Yoksul kavramı ile tanımlanan bireyler belirgin bir bakış açısıyla, kişisel gelir dağılımı tablolarının alt diliminde yer alan insan kümeleridir. Bu kümeler içerisinde, istihdam edilemeyen bireyleri, düşük maaşlı emeklileri, düşük yevmiyeli çalışan işçileri, kayıt dışı sektör çalışanlarını, topraksız veya çok küçük toprak sahibi köylüleri, gelirleri sıfır veya göreceli olarak daha büyük olabilen işadamlarını vb. gibi birçok insan gruplarını barındırabilmektedirler (Boratav, 2004: 149).

21. yüzyılda yoksulluk konusunda yapılan tanımlar değişik etmenler çerçevesinde çok çeşitli olup, kapsamı çok geniştir. Yoksulluk tanımlarının çeşitliliğinde, süreç içerisinde değişim sergileyen birçok değişken rol oynamakla birlikte, içinde bulunulan toplumun gelişmişlik düzeyi önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü fiziksel ihtiyaçlarını karşılayamayan geri kalmış bir ülkede ağırlıklı olarak asgari kalori hesabına dayanan yoksulluk tartışılırken, gelişmekte olan ülkelerde kalori hesabının yanı sıra devlet ve toplum kurumlarından dışlanmanın getirdiği yoksulluk da fazla tartışılır olmaktadır. Oysa gelişmiş ülkelerde ise; tüm bunların ötesinde yaratıcı bir hayat, hayat boyu sağlık, ortalama hayat standardı gibi daha üst kavramlar tartışılmaktadır. Bireyin sosyal bir varlık olması, yoksulluk tartışmalarında bireye katkı sağlayan ve konumunu ortaya koyan tüm değerlerin özenle dikkate alınarak, yoksulluk tanımının geniş kapsamda tanımlanmasını gerektirmektedir.

Bugün dünya genelinde istisna kabul edilebilecek bazı ülkeler hariç olmak üzere yoksulluk oranı, genel olarak az gelişmiş kabul edilen ülkelerde %40 ile %80 arasında iken, gelişmekte olan ülkelerde %40'ın altındadır (Dansuk, 2003: 238). Yoksulluğa bakış açıları gibi yoksulluk oranları da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklıdır. Ancak tüm bu farklılıklara rağmen yoksulluğun ortaya çıkış nedenleri temelde benzerdir. Diğer bir ifadeyle; yoksulluğun ortaya çıkış nedenleri temel olarak yetersiz üretim ve bu yetersiz üretim düzeyine bağlı olarak elde edilen kısıtlı gelirlerin adil bir şekilde fertler arasında paylaşılmasından kaynaklanmaktadır. Yoksulluğun nedenlerini ana başlıklar altında vermek gerekirse şöyledir;

- Üretimin yetersizliği,
- Doğal koşullarındaki olumsuzluklar,
- Nüfus artış hızı,
- Siyasi istikrarsızlıklar,
- Yanlış vergi politikaları,
- Yanlış borçlanma politikaları,
- Borçlanma sonucunda ortaya çıkan yüksek faiz oranları,
- Kamu harcamaları politikalarındaki hatalar ve eksiklikler,

- Piyasada tekelleşmelerin olması,
- Enflasyon,
- İşsizlik,
- Eğitim politikalarının yetersizliği,
- Vb. birçok sorundan oluşmaktadır.

Üretim sonucunda elde edilen gelirin adil paylaşıl(a)mamasının nedenlerinin de yine çok sayıda olabileceği ifade edilebilir. Bunlardan bazıları; uygulanan yanlış hükümet politikaları, toplum içerisinde varlıklı olarak kabul gören kesimlerin iktidar yönelimli uygulamış oldukları baskılar (örneğin yoksulluk üzerinden sağlayabilecekleri adil olmayan kâr dolayısıyla), bazı gelişmiş ülkeler tarafından bilinçli olarak geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelere uygulanan politikalar, uluslararası kuruluşların isteyerek ve/veya istemeyerek izlemiş oldukları yanlış politikalar, vb. olarak sıralamak mümkündür.

3. YOKSULLUKLA MÜCADELE YOLLARI

Günümüzde dünya genelinde yoksulluk oranlarının oldukça yüksek düzeylere ulaşması yoksullukla mücadeleyi de hiç olmazsa olumsuz etkileri nedeniyle son derece kaçınılmaz kılmaktadır. Yoksullukla mücadelenin kurumsal yapıtaşları olarak; resmi kurumlar, sivil örgütler, uluslararası kuruluşlar karşımıza çıkmakta (Dansuk: 242), yoksullukla mücadele etmek için ise bu kurumsal yapıtaşlarının birbirlerinden bağımsız değil, bir bütün oluşturacak şekilde birlikte hareket etmesi gerekmektedir. İçerisinde bulunduğumuz 21. yüzyılda küreselleşmenin de etkisiyle artık ulus devletlerinin veya onların resmi kurumlarının tek başına üstesinden gelemeyeceği kadar çok sayıda sorun olup, bu sorunların en önem teşkil edenlerinden biri kuşkusuz yoksulluktur. Gelişen yoksulluğun günümüzde ulaştığı boyut; küresel ısınma, mali istikrarsızlık, salgın hastalıklar gibi artık küresel ve bütünleyenleri nedeniyle çok kapsamlıdır ve kaçınılmaz bir sorun olarak durmaktadır. Bu tür sorunlar kapsama ve yayılma alanı genişliği yönünden tek bir ülkenin veya onun resmi kurumlarının altından kalkamayacağı konu ve sorunlar olup, bu sorunlar ile küresel çapta mücadele edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda sivil örgütler günümüzde yoksullukla mücadelede, olanakları ölçüsünde yoğun olarak çalışmaktadırlar. Ancak bunların çalışmaları, yoksulluğun azaltılmasında veya ortadan kaldırılmasında arzu edilir düzeyde yeterli olamamaktadır. Bu arada yoksulluğu azaltmaya çalışan her girişimin aynı durumda yoksulluğu üreten yapısal nedenleri de yok etmeyi hedeflemesi gerekmektedir ve ancak gerçek anlamda bu tür bir yoksullukla mücadele anlayışında yapısal dönüşümler sağlanabilir (Buz, 2003: 159). DB'ye göre de küresel kamusal malların, kalkınma ve yoksulluğun azaltılmasında yeterli düzeyde sunulabilmesi amacıyla çok sayıda ülkenin işbirliğine ihtiyaç vardır (Tekin ve Vural, 2004: 326-327).

Yoksullukla mücadelede ana uluslararası kurum veya yoksullukla mücadeleyi üstlenen uluslararası kurum, bilindiği üzere DB'dir. DB, yapısal denge ve yoksullukla ilgili faaliyetlerle ilgilenirken, DB ile birlikte hareket eden Uluslararası Para Fonu (IMF), makro ekonomik işlerden sorumludur. Bu iki kuruluş arasında güçlü bir sorumluluk bağı söz konusudur. DB, 1960'lı yıllarda, özellikle yoksulluğun azaltılmasında en iyi yöntem olarak gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmesini hızlandırmak ve altyapıya dönük daha çok yatırım yapmak olduğunu ifade etmiştir. Ancak 1980 sonrası, gelişmekte olan ülkelerin artan borç yükleri ve azalan döviz gelirleri ve bunlardan kaynaklanan önemli makroekonomik sorunlarla karşı karşıya gelmesi nedeniyle ilgi alanını yoksullukla mücadeleden daha çok makro ekonomik problemlere kaydırmıştır. Yine DB, 1990 yılında yapmış olduğu bir çalışmada (Dünya Kalkınma Raporunda) yoksullukla mücadele için temel vurguları (Uzun: 161-162): Ekonomik büyüme, insana yatırım, ekonomik denge, katılım-çevre ve DB'nin borçları olarak sıralamıştır. Bu temel vurgular yoluyla, etkin bir şekilde yoksullukla mücadele edilebileceği ifade edilmiştir. DB'nin tespit etmiş olduğu temel vurgu noktalarının her biri, vergi politikasının ilgi alanına adapte edilebilmektedir. Vergi politikasının kabul gören genel amaçları kabul gördüğü üzere; ekonomik büyüme, istikrar, etkinlik ve adil gelir dağılımını sağlamaktır. Bu nedenle DB'nin yoksullukla mücadele çerçevesinde tespit etmiş olduğu alanlara vergi politikası ile bir şekilde müdahale etmek ve yönlendirmek mümkündür.

Bununla birlikte gerek DB, gerekse IMF'nin yoksullukla mücadele politikaları, günümüzde yoğun olarak eleştirilmekte, eleştirilerin odak noktasını ise ulus-devletler aracılığıyla hayata geçirdikleri neo-liberal politikalar oluşturmaktadır. 21. yüzyılda giderek artan yoksullaşmanın kökeninde temel olarak kapitalizm ve azgelişmişlik yer almakta, sermayenin de emek üzerinde artan baskıları, bu sürecin hızlanmasına neden olmaktadır. Ayrıca; DB'nin yoksulluk anlayışı ve aynı patenti taşıyan yoksullukla mücadele programları da bu doğrultudaki kavrayışları engellemeye dönük ideolojik işlevler taşıyabilmekte, özellikle neo-liberal modelin toplumsal sorunlara karşı duyarsızlığı ağır eleştiri noktasını oluşturmaktadır. Bu eleştirileri göğüslemek görevi de olağan bir şekilde DB'ye düşmektedir (Boratav: 148-152). Bu konuda IMF'nin durumu da genel olarak pek farklı değildir ve krize giren ülkelere önerdiği politikaların yanlılığının yanı sıra, uygulama sırası ve hızından kaynaklanan hataların da, işsizliği ve yoksulluğu arttırdığı ifade edilmektedir (Erdoğan, 2005: 302).

4. YOKSULLUKLA MÜCADELEDE VERGİ POLİTİKASI

Vergi; adil ve etkin bir toplum için mutlaka olması gereken bir öğedir (Britain, 2000: 6). Vergi politikası ise, kıt kaynaklar ile sonsuz olan birey ihtiyaçlarının karşılanmasında toplumsal faydayı ön plana alarak belli amaçlara ulaşmak gayesiyle, vergilerde ayarlamalar yapmak suretiyle devletin genel amaçlarına hizmet eden bir vergi sistemi tasarımıdır. Bu tasarım az gelişmiş ülkeler için olduğu kadar, gelişmekte olan ve hatta gelişmiş ülkeler için de büyük önem taşımaktadır. Vergi sistemi; ayrıca

yükselen piyasalara sahip gelişmekte olan ülkelerde ve özellikle uluslararası ülkelere entegre olmaya çalışan ülkelerde, daha hassas bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda yer alan ülkelerde vergi sistemi, kamu borçlanmasına aşırı başvurulmaksızın, gerekli harcamaları finanse etmek amacıyla yeterli geliri yaratmalıdır ki söz konusu gelir, eşit ve ekonomik aktiviteleri engelleyici etkilerini minimize edebilsin (Tanzi ve Howell, 2000: 3). Bununla birlikte, ifade etmek gerekir ki, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin birçoğu günümüzde tam aksine vergi yoksuludur*. Bu nedenle ülkelerin öncelikli olarak, vergi yoksulluklarını gidermeleri ve vergi politikasından beklenen amaçları gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Çünkü vergi sisteminin hem toplumun kaynaklarının dağılımında doğrudan bir rolü söz konusudur hem de çalışma ve tasarruf gibi ekonomik kararların teşviki üzerindeki etkilerinden dolayı kapsamlı bir şekilde yoksulluk üzerinde de etkisi bulunmaktadır (Furman, 2006: 1). Ancak burada verginin toplanmasında öncelikle uyulması gereken önemli unsur, gerek kurumların ve gerekse bireylerin vergilerini, kamu mallarını ve sosyal refahı finanse etmek amacıyla, ödeme güçleri oranında ödemeleri gerektiği prensibidir (Britain: 6).

Yoksullukla mücadelede ödeme gücünü dikkate alan bir vergi politikası uygulayarak gelir üzerinden alınan vergilerle mücadele edilebileceği gibi, servet ve harcamalar üzerinden alınan vergilerle de mücadele etmek mümkündür. Gelir üzerinden alınan vergilerden gelir vergisi, kurumlar vergisinin aksine sübjektif nitelikte bir vergidir. Bu durum, gelir vergisinde ödeme gücü açısından kişisel ve ailevi durumların (sakatlıklar, çocuk sayısı gibi) dikkate alınmasına olanak vermekte, gelir seviyesi asgari ücretin altında bulunanların vergilendirilmemesi fikrine de olanak sağlamaktadır. Gelir vergisi temel olarak, artan oranlı tarife yapısı ile ödeme gücü yüksek olanların daha yüksek bir tarifeden vergilendirilmesine ve buradan elde edilecek gelirler çerçevesinde de yoksullukla mücadele edilmesine olanak sağlar. Gelir vergisine modüle edilen ve edilebilecek istisna ve muafiyetler çerçevesinde de bazı konular ve kişileri vergi kapsamı dışına çıkarmak olasıdır. Tüm bu tür olasılıklar yoksullukla mücadelede gelir vergisini ön plana çıkarmaktadır. Kurumlar vergisi ise; gelir vergisinin aksine objektif nitelikte bir vergi olarak tasarlanmış, düz oranlı bir tarifeye sahiptir. Kurumların düşük oranda vergilendirilmesi ya da sağlanacak vergisel teşvikler dar kapsamda ekonomide gelir dağılımını bozucu bir etkide bulunabilmektedir. Ayrıca kurumların sahip oldukları güç, beraberinde bazı koşullarda vergilerin yansıtılmasına da neden olabilir ki bu da gelir dağılımını daha yüksek derecede bozabilir. Kurumlar vergisinde yapılabilecek bir düzenleme ile vergi oranları uygun bir düzeyde ayarlanarak, uygulanan teşviklerin özellikle yatırımlara yönelik kullanılması ve sonuçlandırılması sağlanarak veya yasal düzenlemeler ile kurumların üzerlerine düşen vergilerini istenmeyen bir şekilde yansıtılmalarının önüne

* Vergi yoksulluğu, kamu yönetimlerince kamu gereksinimlerini karşılamak amacıyla, belirli bir hizmet karşılığı olmaksızın yasaya dayanarak, kişi ve kurumlardan zorunlu olarak tahsil edilen ekonomik değerlerin devletin temel ihtiyaçlarının tamamını veya büyük bir kısmını karşılayacak yeterli gelire sahip olmadığı durumudur.

geçilerek gerek yoksulluk, gerekse gelir dağılımı ile mücadele etmek mümkündür.

Gelir üzerinden alınan vergilerde olduğu gibi harcamalar üzerinden alınan vergilerde de yapılabilecek düzenlemeler ile yoksullukla mücadele etmek mümkündür. Harcamalar üzerinden alınan Katma Değer Vergisi (KDV), Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), Özel İletişim Vergisi gibi vergiler çoğunlukla yükümlünün şahsi durumunu dikkate almayan vergilerdir. Bu durum bu tür vergilerin gelir dağılımını bozucu yönde etkide bulunmalarına sebep olmaktadır. Çünkü bu tür vergilerde tersine artan oranlı bir tarife yapısı söz konusu olup, kişilerin ödeme gücünde bir artış söz konusu olmasına rağmen, ödedikleri vergi oranı sabittir. Bu nedenle vergi sisteminde dolaylı vergilerden dolaysız vergilerin hâkim olduğu bir vergi yapısına geçmek gerekmektedir. Bunun için zorunlu tüketim maddelerini düşük oranlarda vergilendirerek, zorunlu tüketim maddelerinin dışındaki mal ve hizmetlerde vergi oranlarını arttırmak ve ayrıca dolaysız vergi kaynaklarında, gerçek ödeme gücünü vergilendirecek bir vergi tarifesi uygulamak gerekir.

Gerçek ve tüzel kişi gelirleri ve harcamalar üzerinden alınan vergiler dışında yoksullukla mücadelede izlenebilecek diğer bir yol ise servet üzerinden alınacak vergilerdir. Servet vergileri; gelir vergisi, kurumlar vergisi, KDV, ÖTV gibi vergilerin aksine yansıtılmayan vergi türleridir. Bu vergilerin uygulanmasında temel amaç; bilindiği üzere, servet dağılımındaki uçurumun yol açtığı ve adil sayılmayan gelir dağılımının kısmen düzeltilmesidir. Bahsi geçen bu durumu servetin dağıtımını sırasında vergilendirerek sağlamak mümkün olabileceği gibi, elde edilen gelirin tekrar dağılımı sırasında da sağlamak mümkündür (Aktan ve Vural, 2002: 14).

Bize göre kamu otoritesi uygulanmakta olan veya uygulanacak olan vergi politikası ile genel amaçlarını gerçekleştirilmeye çalışılırken, hedeflenen amaçlar doğrultusunda vergi sisteminin bütününden yararlanması gerekmektedir. Yoksulluğun ortadan kaldırılması ya da en azından kabul edilebilir asgari düzeylere çekilmesi de, devletlerin en önemli hedefleri arasında kendine yer bulduğuna göre; vergi politikasının bu bağlamda genel amaçları olan; büyüme, gelir dağılımı, etkinlik ve istikrarı öncelikle yerine getirilmesi gerekmektedir. Çünkü; vergi politikasının genel kabul gören amaçları normal şartlarda yerine getirilebilir ise, sonradan vergi politikasında düzenlemeler yapma gereksinimi ortaya çıkmaksızın yoksulluk ile en etkin mücadele edilmiş de olunacaktır. Vergi politikasının yoksullukla mücadele de genel amaçları:

- **İktisadi Büyüme:** İktisadi büyüme, yoksulluk bağlamında değerlendirilecek olur ise, refah artışının temelidir. İktisadi büyüme; mal ve hizmet üretim kapasitesindeki genişlemeyi veya kişi başına reel hâsıladaki artışı ifade etmektedir. Bu nedenle refah artışının bir temeli olarak iktisadi büyümenin temel unsurları olan; sermaye, beşeri sermaye, emek ve teknolojiye vergi politikaları ile müdahale ederek yoksullukla mücadele edilebilmesi mümkündür (Şiriner ve Doğru, 2006: 22, 40).

Yazında vergilemenin ekonomik büyüme üzerinde negatif etkisinin olduğu; Cashin (1995), Engen ve Skinner (1996), OECD - Leibfritz,

Thornton ve Bibbee (1997), Bleaney, Gemmell ve Kneller (2000), Folster ve Henrekson (2000), Bassani ve Scarpetta (2001) ve PricewaterhouseCoopers'ın (2003) çalışmalarında ortaya konulmuştur (Leach, 2003: 7). Ayrıca başarılı vergi politikasının da ekonomik büyümeyi arttırdığı Kim (1992), King ve Rebelo (1990), Jones ve diğerleri (1993) tarafından belirtilmiştir. Lucas ise 1990 yılında yaptığı çalışmada vergilemenin ekonomik büyüme üzerinde etkisi olmadığını belirtmiştir (Şiriner ve Doğru : 45). Ancak yazında yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu vergi politikası ile büyüme arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Vergilemenin büyüme üzerindeki etkisi gibi yoksulluğun da vergileme kapasitesini ve vergileme potansiyelini etkileyerek yetersiz kılabilmesi söz konusudur. Yoksulluk temelli vergileme kaynaklarının azlığı ve yetersizliği, vergi idaresinin vergiden ekonomik kalkınmada bir finansman kaynağı olarak yararlanmasını engelleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Aktan, 2000). Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu durum daha yoğun yaşanmakta ve vergi yoksulluğu yaşanmaktadır. Bu durum sonuçta; vergileme ve yoksulluk arasında karşılıklı bir ilişki durumunu ortaya koymaktadır.

- **Gelir Dağılımında Adalet:** Ekonomik büyüme, yoksulluğun azaltılmasında en önemli yöntemlerden olmasına rağmen, tek başına yeterli olamamaktadır. Çünkü ekonomik büyüme sonucunda, elde edilen gelirin adil dağılımının da gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Dünya ekseninde, günümüzde bolluğun ortasında yoksulluk yaşadığı da söylenebilir. Dünyanın yaklaşık 6 milyar nüfusunun 2.8 milyarlık bölümü, bir günde ortalama 2 ABD Dolarından daha düşük gelir düzeyi ile yaşamaktayken, yaklaşık 1.2 milyarı ise bir günde ortalama 1 ABD Dolarından daha az bir gelir düzeyi ile yaşamaya çabalamaktadır. Dünya ekseninde yaşanan ekonomik büyümeye karşılık, yoksulluk sınırının altında yaşayan insanların varlığı ve artışı ve ayrıca gelir dağılımındaki adaletsizlikler günümüzde olduğu gibi gelecekte de önemli tehdit unsuru oluşturmaktadır (World Bank, 2000: 3). Bu yüzden kamu otoritesi olarak devletlerin birincil gelir dağılımı şeklinde kabul edilen (fonksiyonel, kişisel, sektörel ve bölgesel gelir dağılımı) gelir dağılımına müdahale ederek ve gelirin yeniden dağıtım politikası izleyerek, ikincil bir pozisyonda geliri tekrar dağıtması gerekmektedir. Bu durumda kullanılacak araçlardan biri de yine kuşkusuz vergi politikasıdır. Çünkü devletler uygulayacakları vergi politikaları ile yüksek gelirlilerden daha yüksek vergi almak suretiyle, bu kesimlerin gelirlerini belli ölçüde azaltıp, takip eden süreçte yüksek gelirlilerden almış olduğu bu geliri, diğer bir ifadeyle satın alma gücünü daha düşük gelirliye aktarmak suretiyle gelir dağılımına müdahale edebileceklerdir (Nemli, 1990: 2).
- **Ekonomik Etkinlik:** Bilindiği üzere bir bireyin durumunu kötüleştirmeden, bir başka bireyin durumunu iyileştirmenin mümkün olmadığı durumdaki kaynak dağılımlarına, "Pareto-Etkin" dağılımlar adı verilmektedir. Piyasa ekonomisi işleyişi genel tanımla kendi haline bırakıldığında pareto-etkin olmamaktadır veya ekonomi pareto-etkin olsa

dahi bu durumda da devlet müdahalesi için iki gerekçe bulunmaktadır. Bu gerekçelerden ilki, gelirin yeniden dağılımı iken; diğeri, kişinin kendi çıkarlarını en iyi şekilde düşünememesinden kaynaklanabilmektedir (Stiglitz, 1994: 439). Görüldüğü üzere bu konumda da yine kamu otoritesi olan devletin vergi politikasını devreye sokarak ekonomik etkinliğin sağlanmasında aktif bir şekilde rol alması, bu rolünü ise en az maliyet düzeyinde gerçekleştirerek ekonomik etkinliğe katkı sağlaması gerekmektedir. Sonuç olarak devlet; ekonomik etkinliği sağlamak adına da yoksullukla mücadelede vergi politikasını kullanmakla yükümlüdür.

- **Ekonomik İstikrar:** Ekonomi politikasının temel amacı, toplumun refahını yükseltmek olup, refahı artırma yollarından bir diğeri de ekonomide istikrarın sağlanmasıdır. Ekonomik istikrarın sağlanması amacıyla ise iki faktörün; fiyat istikrarı ile istihdam ve üretim seviyelerinde istikrarın sağlanması gerekmektedir (Eker, 1996: 294-295). Burada vergi politikası gerek fiyat istikrarının oluşumunda, gerekse arzu edilen istihdam ve üretim seviyelerinin belirlenmesinde belirleyici faktörlerden biri olmaktadır. Ekonomik istikrar bağlamında üzerinde durulması gereken ister fiyat istikrarı ister istihdam ve üretim seviyeleri, yoksulluk ile sıkı bağları bulunan konular olup belirlenmeleri kamu otoritesince uygulanan veya uygulanacak vergi politikalarına bağlıdır.

Yukarıda ifade edilen vergi politikasının amaçları etkin bir şekilde yerine getirildiği takdirde, yoksulluğun kalıcı bir şekilde azaltılabilmesi ve/veya ortadan kaldırılması da mümkün olabilecektir. Çünkü amaçlar doğrultusunda uygulanacak başarılı bir vergi politikası; eğitim, ülke içi yatırım, doğrudan yabancı sermaye ve beşeri sermaye gibi birçok faktörü de teşvik konumunda olacaktır. Burada yoksulluğa çare olacak durumlar için doğru olan çizgi, vergi politikası amaçlarını beklentiler doğrultusunda gereğince yerine getirmek ve yoksulluğu kalıcı veya azaltıcı bir şekilde çözmeye çalışmaktır. Bugün bu nedenle vergi politikaları ya da vergi sistemleri, yoksulluk karşıtı politikalarda ağırlıklı olarak merkezi bir rol oynar duruma gelmiştir (Scholz, 2007: 52). Birçok ülkede vergi politikasının genel amaçlarında başarıya ulaşamaması, vergi politikası kapsamında yoksullukla mücadelede doğrudan uygulanabilecek çeşitli vergi politikalarının da devreye sokulmasını gerektirmiştir. Ancak vergi politikalarının genel amaçlarında hedeflere ulaşamaması sonrasında sorunun ortaya çıkmasına değil, ortaya çıkan sorunun giderilmesine yönelik çözüm önerilerini getirmektedir. Her yeni çözüm önerisi ise “oto yollar üzerine yapılan bir yama” gibi “bir etkiye ve görünümüne” sahip olmuştur. Eğer yoksulluk sorununun ortaya çıkması engellenemiyorsa kuşkusuz ortaya çıkan sorunun giderilmesi gerekmektedir. Bu nokta da ise yine bizim bu çalışmada önemli olduğunu düşündüğümüz yeni olmamakla beraber yoksulluk için küresel düzeyde düşünülerek planlanmamış olan iki farklı yol vardır. Bunlar;

- **Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH):** Her ülkenin GSYİH’den küresel düzeydeki bir oluşuma küresel sorunlarla mücadele için bir pay vermesidir. Bu tür görel olarak daha küçük çaplı bir uygulama, AB’de uygulanmaktadır. AB ülkelerinin en önemli gelir kaynağını, üye

ülkelerin GSMH'lerinden birliğe yapmış oldukları pay oluşturmaktadır. Buna benzer bir uygulama eğer tüm dünya ülkelerin GSYİH'lerine uygulanacak olur ise elde edilecek gelir ile küresel yoksulluk ve diğer küresel sorunlarla kalıcı bir düzeyde mücadele edebilme olanağına da sahip olunabilecektir.

IMF'nin World Economic Outlook 2009'daki çalışmasına göre 2008 yılında tüm dünya ülkelerin GSYİH'leri 16 trilyon 15 milyar ABD Doları civarındadır. Bu rakama uygulanacak %1 gibi oran, 1 trilyon 601 milyar ABD Doları, %0,1 gibi bir rakam ise 160 milyar 153 milyon ABD Doları yıllık gelir elde edilmesine neden olacaktır (IMF, 2009). Bu şekilde elde edilecek olan rakamın büyüklüğü, bu kaynağın yoksullukta dâhil olmak üzere küresel birçok sorunlarla kalıcı olarak mücadele etmek için önemli bir gelir kaynağı olacağını ortaya koymaktadır.

- **Katma Değer Vergisi (KDV):** GSYİH yönteminde olduğu gibi aslında bahsi geçen uygulama vergi alanında yeni olmamakla birlikte hedeflediğimiz bu amaç için küresel düzeyde düşünülmemiş olan ve her ülkenin KDV gelirlerinden belli bir oranı küresel düzeydeki bir oluşuma küresel yoksulluk ve küresel sorunlarla mücadele için pay vermesi şeklinde olan düşüncemizdir. Zira KDV, hali hazırda AB'de uygulanmaktadır. KDV uygulaması aynı zamanda AB'nin bütçesinin ikinci en önemli gelir kaynağını oluşturmaktadır. Küresel düzeyde her ülkenin uyumlaştırılmış KDV matrahına tek bir oranın (%1 veya %0.1 gibi minimum sembolik bir oranın) ek olarak uygulanması ile elde edilen bir gelir, küresel yoksulluk ve küresel sorunların çözümünde kullanılabilir. Bu tür bir gelir kaynağı küresel düzeyde uygulandığı takdirde, en az GSYİH'den veya Tobin vergisinden elde edilecek gelir kadar önemli boyutta bir gelir kaynağı elde edilmesi mümkün olacaktır.

Yoksullukla mücadelede vergi politikasının genel amaçları dışındaki doğrudan vergi politikası önerileri ise şöyle değerlendirilebilir (Aktan, 2002: 4).

- **Negatif (Menfi) Gelir Vergisi Uygulanması:** Negatif gelir vergisi düşüncesi, bir vergi sistemine transfer ödemesini dâhil etmektedir (Kress, 1994: 246). 1940'lı yıllarda İngiltere'de gelir vergisi sistemini bütünleyen yasal sosyal güvenlik ve diğer sosyal transferler/sosyal yardımlar vardı. Öyle ki Juliet Rhys-Williams 1942'de gelir vergisi ve sosyal güvenlik sistemini birleştiren bir teklifi ilk kez dile getirmiştir. 1960'larda ise Milton Friedman, Amerikan refah devletinde Rhys-Williams Schemas'ın temel düşüncesini içeren bir reform teklifinde bulunarak, negatif gelir vergisini geliştirici bir model ortaya koymuştur (Kämmerer, 2007: 5). Milton Friedman tarafınan önerilen negatif gelir vergisi fikri, modern refah politikasının temel fikrini temsil etmektedir (Moffitt, 2003: 2). Negatif gelir vergisi, geliri geçim indiriminin altında olan bir kişinin vereceği beyannameye istinaden bu geçim indirimine kadar kendisine devletçe ödeme yapılmasıdır (Erginay, 1994: 94). Bu sistemde bütün bireylerin bir vergi beyanamesi doldurmaları gerekmekte ancak, sadece geçim indirimini aşan kişiler gelir vergisi

ödemekte, geçim indirimi seviyesinin altında olan kişiler ise devletten bir parasal yardım almaya hak kazanmaktadır. Bu yönü ile negatif gelir vergisi, sosyal yardım programlarından farklıdır. Negatif gelir vergisi istihdam edilmiş, çalışanları da kapsamaktadır (Akalin, 1981: 284). Kuşkusuz, negatif gelir vergisinin avantajları ve dezavantajları söz konusudur. Ancak burada önemli olan yoksulluğun azaltılmasında gerçekten önemli bir katkısı söz konusu olacak ise ve/veya avantajları dezavantajlarının eksiklerini giderecek ise bir negatif gelir vergisi uygulanması gerektiğidir.

- **Vergi Harcaması:** Devletlerin, elde ettiği vergi gelirleri ile kamu harcamalarını karşılama temel hedefinin dışında; belirli bir bölgeye, gruba ya da belirli bir mükellef grubuna destek olmak amacıyla, belirli alanlarda vergi indirimi, vergi istisnası ya da vergi muafiyeti uygulayarak, sosyal, ekonomik vb. çeşitli hedeflerinin bir kısmına ulaşabilmesi de olasıdır. Böylece, bir taraftan kamu harcaması, diğer taraftan da vergi harcaması denilen vergi muafiyet, istisna ya da indirimleri yoluyla, ekonomik aktiviteleri teşvik ederek, ülkenin kalkınmasını ve belirli bir refah düzeyine erişimini sağlayabilir. Sosyal devlet olma ilkesinin gerektirdiği ölçüde de, sosyal nitelikli bir takım ayrıcalıkları vergi harcamaları yoluyla sağlayarak sosyal adaletin gelişmesine, yoksulluk ve gelir dağılımının iyileştirilmesine katkıda bulunabilir (Unakitan, 2007: 2).
- **Artan Oranlı Vergi Tarifesi Uygulanması:** Yoksullukla mücadelede önerilecek vergi politikalarından bir diğeri ise, artan oranlı bir vergi sistemidir. Artan oranlı vergi yapısını savunan görüşlerin sayısı da oldukça fazladır. Görüşlerden bazıları; eşit fedakârlık için geliri fazla olandan, daha yüksek oranda vergi almak gerektiği yönündedir. Çünkü geliri az olanların, tersine artan oranlı olan dolaylı vergileri, geliri çok olanlara göre daha fazla ödemiş olmalarından dolayı; en azından dolaysız vergilerde artan oranlar uygulanması nedeniyle bu haksızlıklarının giderilmesidir. Ayrıca sermaye sahiplerinden, yoksullara göre daha fazla kazanç sağlama şansına sahip oldukları için artan oranlı vergi alınması; artan oranlı vergilerin verimli olması yani yüksek matrahlar ve yüksek oranlar uygulayarak geniş gelir sağlama olanağı vermesi, bu vergilerin savunulan yönlerinden bazılarıdır. Artan oranlı vergilerin bu savunulan yanlarına rağmen, eleştirilen noktaları da söz konusudur. Bu eleştirilerden başta geleni: tasarruflara engel olduğu ve bunun sonucunda yatırımları ve dolayısıyla üretimi azalttığı ve bu durumun, işsizliği arttırarak yoksulluğu da beraberinde getirdiği yönündedir. Olumsuz yanına ilişkin bir diğer görüş ise, vergi kaçakçılığını arttırdığı yönündedir (Erginay: 75-76). Artan oranlı vergiler, olumlu ve olumsuz yanları dikkate alınmak suretiyle birçok ülkede uygulanmaktadır.
- **Gelir Vergisi Tarifesinin Ücret Lehine Düzenlenmesi**
Ücrete yönelik yapılacak bir vergi artışı, fiyatı düşen boş zamanı, maliyeti yükselen çalışma süresi ile değiştirmeye (ikame etkisi) yol açabilirken; vergi artışı, kişinin toplam reel gelirini azaltarak daha fazla

çalışmasına(gelir etkisi)da neden olabilir (Turhan, 1993: 238). Ayrıca emek diğer üretim faktörlerine göre, çoğunlukla getirisi daha düşük bir üretim faktörüdür. Çünkü emek faktörü hastalanabilir, sakatlanabilir, işten çıkarılabilir veya kriz gibi bir ortamda ekonomik nedenlerden ötürü işsiz kalabilir. Tüm bu durumlar emeğin vergilendirilmesinde gelir vergisine, diğer gelirler unsurlarına göre bir ayrıcalık verilmesini gerektirmektedir.

- **Servet Vergilerine Ağırlık Verilmesi:** Sadece gelir vergileri ve harcama vergileri kişilerin ödeme güçlerini tümüyle ifade etmekten yoksundur. Bu nedenle kişilerin ödeme güçlerine katkıda bulunan servetin de vergilendirilmesi gerekmektedir. Ancak uygulamada servet vergisinin kapitalist sistemin temel unsuru olan özel servet birikimini yok edeceği endişesi dolayısıyla, nispi önemi her geçen gün azaltılmaktadır. Servet unsurunun nispi önemindeki azalmayı, tek başına bu nedene bağlamak doğru olmamakla birlikte servet vergilerinin kişiler arasındaki gelir-servet farklılıklarının azaltılmasında, fırsat eşitliğine doğru gelişme sağlanmasında ve boş tutulan iktisadi değerlerin harekete geçirilmesinde oldukça önemli yararları söz konusudur (Uluatam, 1997: 364). Bu nedenle servet vergilerine nisbeten biraz daha ağırlık verilmesi yoksulluğun asgari düzeylere çekilmesinde önemli faydalar sağlayabilir.
- **Ücretlilerin, En Az Geçim İndirimi Dâhilindeki Geliri Vergi Dışı Bırakılmalı (Asgari ücretin vergi dışı bırakılması):** Asgari ücret temel olarak; işçi ve ailesinin günün ekonomik ve sosyal koşullarına göre insanca yaşamasını mümkün kılan, insanlık onuruyla bağdaşacak bir ücret olup, uluslararası düzenlemelerde düşük ücretlere karşı koruma amacı taşımaktadır. Bu uygulama özellikle vasıfsız ve pazarlık gücü bulunmayan çalışanların ekonomik kriz, işsizlik gibi nedenlerle işveren tarafından istismarını ve çok düşük ücretlerle çalıştırılmasını engellemeye yönelik bir uygulamadır (Bağdadioğlu, 2003: 117). Ancak uygulamada sıklıkla bazı ülkeler için uygulanan asgari ücret düzeyinde negatif aşınmalar söz konusu olmakta ve kendinden beklenen fonksiyonları gerektiği gibi yerine getirememektedir. Bu nedenle asgari ücret uygulamasında uygulamanın öncelikle kendinden beklenen asli fonksiyonlarını yerine getirebilecek düzeyde olması sağlanmalı ve sonraki aşamada ise asgari ücret vergi dışı bırakılmalıdır. Aksi takdirde yoksullukla mücadele amacı hedeflenen başarıyı sağlamaktan uzak kalacaktır.
- **Kayıt Dışı Ekonominin Önlenmesi:** Kayıt dışı ekonomi gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerde farklı boyutlarda da olsa sıkça karşılaşılan bir sorundur. Mali alanda yarattığı vergi kayıpları, bütçe açıkları ve bu açık ve kayıpların finansmanı için başvurulan yollar, ekonominin genel dengesi üzerinde bozulmalar meydana getirmekte, yoksulluğu arttırarak vergiye karşı mükellef uyumunu azaltmaktadır (Arıkan, 2006: 14). Bu nedenle kayıt dışı sektör oluşumu, uygulanacak vergi politikaları ile azaltılarak kayıt altına alınmalı ve buradan elde edilecek gelir ile gelir dağılımı yeniden düzenlenerek, yoksullukla etkin bir şekilde mücadele edilmelidir.

- **Tobin Vergisi:** Günümüzde çok sayıda ekonomist ve kurum tarafından önerilen küresel vergilerde, iki temel amacın gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. İlki; yoksul ülkelerin iktisadi kalkınmalarının finansmanı için randımanlı ek gelir kaynağı sağlamak olup, diğeri ise; küresel kamusal malların finansmanıdır. Küresel kamusal malların finansmanı için önerilen vergiler de yine üç grup içerisinde değerlendirilmektedir: Doğrudan ulus devletlerinin vergilendirilmesi, küresel ticaretin vergilendirilmesi ve küresel ortak malların kullanımının vergilendirilmesi (Tekin ve Vural: 326-327).

Küresel anlamda uygulanabilecek bir vergi olan ancak, mali kesimin çıkarlarına ters düştüğü bilinen Tobin vergisi, henüz küresel düzeyde kendine yeterli bir destek bulamamaktadır. Bununla birlikte, özellikle ikili yapıda uygulanacak bir Tobin vergisinin mali krizlerin ortaya çıkmasını büyük ölçüde engelleyebilme yeteneği, rasyonel yatırımcıların yüksek oranlı vergi getirilmesi durumunda, kazanımlarına kısmen el konulacağını bilmelerine neden olabilir, kısa dönemli spekülasyonlarını, sermaye girişlerini azaltarak mali kırılganlık riskini azaltabilir ve kur oranları temel göstergeleri daha doğru yansıtabilir. Bu türden bir verginin mali istikrara sağlayacağı katkı, dolaylı olarak da olsa yoksullaşmayı engelleyecektir. Aynı zamanda böyle bir vergi ile azımsanmayacak derecede bir finansman da sağlanabilecektir. Şüphesiz gelir seviyesi yüksek olan ve yapmış oldukları işlemler ile yüksek kazanç elde eden bir gruptan elde edilecek geliri yoksul kesime aktarmak, yoksulluğun azaltılmasına önemli katkılar sağlayacaktır. Geçmiş dönemlere bakıldığında mali piyasalar da 1990 ve sonrası sıklıkla görülen kronik istikrarsızlık ve sıklıkla yaşanan krizler, yaşanan küreselleşmenin yatırım ve üretim artışından ziyade yoksullaşma ve gelir dağılımının kötüleşmesine neden olmuştur (Erdoğan, 2007a: 267, 275). Çünkü ekonomideki daralma; işsizliğin artmasına ve büyüme oranının düşmesine yol açarak, kamu kesiminin gelirlerini azaltmakta ve bu durum ise sosyal harcamalar dolayısıyla yoksulları daha da olumsuz yönde etkilemektedir (Erdoğan, 2007b: 7). Emeğin, sermaye ve siyasi iktidara karşı görece durumunun zayıflamasına yol açan gelişmeler (örneğin; Türkiye'deki 1994, 2001 ve 2008/2009 krizi gibi üç büyük bunalım) işgücü piyasasının esnekleşmesine yol açmış; sendikalaşma oranının 1950'li yıllardaki düzeyine gerilemesine neden olmuştur (Boratav, 2006: 199). Bu nedenle kendine uygulama olanağı bulacak Tobin vergisi; uluslararası mali istikrarsızlığı önlerken, diğer yandan yoksul ülkelere kalkınmalarının finansmanında kullanılabilir ek kaynak sağlayabilecektir (Tekin ve Vural: 328).

1980'lerin sonlarında günde yaklaşık 190 milyar ABD Doları işlem hacmine sahip olan dünya döviz piyasası işlemleri, 1997-98 Asya krizi öncesinde 1,7 trilyon ABD Dolarına ulaşmış, kriz sonrasında ise gerileyerek 2001 yılına gelindiğinde 1,2 trilyon ABD Dolarına düşmüştür. Ancak 2004 yılına gelindiğinde tekrar artış göstererek 1.88 trilyon ABD Doları düzeyine doğru artmıştır (Erdoğan, 2005: 300). Bu rakamın günlük 2 trilyon ABD Dolarına yaklaştığı günümüzde, 2 trilyon

gibi bir rakama uygulanacak binde bir (%01) gibi bir oran dahi bize günlük 2 milyar ABD Doları, yıllık ise 24 milyar ABD Doları gibi ciddi bir gelir kaynağı sağlayabilecektir ki bu rakam yoksulluk da dahil olmak üzere küresel sorunlarla mücadelede çok önemli bir meblağdır.

- **Uçak Yakıtı, Yolcu ve Yük Bileti ve Uçak Emisyonuna Vergi Koymak:** Brezilya, İngiltere, Şili, Kongo, Güney Kıbrıs, Fransa ve Norveç gibi ülkeler; yoksul ülkelere yardım, AIDS’le savaş ve diğer ölümcül hastalıklarla mücadele amacıyla, uçak biletlerine vergi koymayı planlamaktadırlar. Bilindiği üzere uçuş faaliyetleri nedeniyle atmosfere salınan hidrokarbon, nitrat ve benzeri kirleticiler atmosfer üzerinde olumsuz yönlü etki meydana getirmektedirler. Yakıtların yol açtığı emisyonun azaltılması amacıyla üç farklı uçuş vergisi yani; uçak yakıtı, yolcu ve yük bileti ve uçak emisyonuna bağlı olarak kullanım vergisi önerilmektedir (Tekin ve Vural: 330). Yoksulluğun başta gelen önemli nedenlerinden birinin çevre faktörleri olması nedeniyle; bu anlamda uygulanabilecek vergiler hem çevrenin korunması adına, hem de elde edilecek gelir ile yoksullukla mücadelede önemli bir adım niteliği taşıyacaktır.
- **Yoksul Ülkelerden Zengin Ülkelere Beyin Göçünün Vergilendirilmesi:** Beşeri sermayenin kalitesi ile verimlilik ve iktisadi büyüme arasında pozitif bir ilişki söz konusudur. İşgücü olarak kullanılan kitlenin eğitim düzeyinin düşüklüğü, negatif dışsal fayda yaratarak, iktisadi büyümeyi geciktirerek yoksulluğun artmasına katkıda bulunabilir konuma sahiptir. Yine aynı şekilde beyin göçü veren ülkelerde, bu bağlantıda iktisadi büyüme yavaşlayarak yoksulluğu arttırabilmektedir (Aktan ve Vural, 2004: 10). Bu nedenle; yoksul ülkelerden zengin ülkelere beyin göçünün vergilendirilmesi gerektiği düşüncesi vardır. Çünkü her yıl 5 milyon kişiden daha fazla işgücünün uluslararası sınırları geçip gelişmiş bir ülkeye gitmesi ve yaşaması (UNDP, 2009: 9), beraberinde futbolcu transferindeki gibi yetiştirme payı düşünülerek beyin göçünün vergilendirilmesi gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bölgesel değişimlerle birlikte uluslararası göç hareketlerine ilişkin 1960-2010 yıllarını içeren rakamlar, bu durumun önemini Tablo 1’de ortaya koymaktadır.

Tablo 1: Bölgesel Değişimlerle Birlikte 50 Yıllık Kümülatif Göç Hareketleri (1960-2010)

	1960			2010		
	Toplam Göçmenler (Milyon)	Dünya Göçmenleri nin Payı	Nüfustaki Payı (%)	Toplam Göçmenler (Milyon)	Dünya Göçmenleri nin Payı	Nüfustaki Payı (%)
World*	74.1		2.7%	188.0		2.8%
Bölgelere Göre						
Afrika	9.2	12.4%	3.2%	19.3	10.2%	1.9%
Kuzey Amerika	13.6	18.4%	6.7%	50.0	26.6%	14.2%
L. Amerika, Karayipler	6.2	8.3%	2.8%	7.5	4.0%	1.3%
Asya	28.5	38.4%	1.7%	55.6	29.6%	1.4%
Avrupa	14.5	19.6%	3.5%	49.6	26.4%	9.7%
Okyanusya	2.1	2.9%	13.5%	6.0	3.2%	16.8%
İnsani Gelişmişlik Kategorisi						
Çok Yüksek (HDI)	31.1	41.9%	4.6%	119.9	63.8%	12.1%
OECD	27.4	37.0%	4.2%	104.6	55.6%	10.9%
Yüksek HDI	10.6	14.2%	3.2%	23.2	12.3%	3.0%
Orta HDI	28.2	38.1%	1.7%	35.9	19.1%	0.8%
Düşük HDI	4.3	5.8%	3.8%	8.8	4.7%	2.1%

Kaynak: (UNDP, 2009: 30).

*Eski Sovyetler Birliği ve Çekoslovakya hariç.

- **Nüfusa Yönelik Vergi Politikası:** Diğer bir yöntem olarak da, vergileme yöntemi ile nüfusa yönelik politikalar izlenebilir (Turhan: 39-40). Uygulanacak çocuk yardımları veya asgari geçim indirimleri gibi yollarla çocuk doğumları teşvik edilebileceği gibi, uygulanacak tam tersi vergi politikaları ile çocuk doğumları engellenerek, yoksullukla mücadelede başarı oranını artırmak için nüfusa yönelik politikalar izlenebilir.
- **Negatif Dışsallıkların Vergilendirilmesi:** Negatif dışsallıkların azaltılmasını hedef alacak, negatif dışsallıkları içselleştirecek vergiler uygulanarak vergi politikası ile iki yönlü bir etkide bulunulabilir. Özellikle elde edilecek gelirler ile yoksullukla mücadele edilebileceği gibi, negatif dışsallıklar içselleştirilerek hem negatif dışsallıktan kaynaklanan çevre problemleri azaltılarak yoksullara yönelik çevre problemleri giderilebilecek, hem de negatif dışsallıklar vergiler ile içselleştirilebilecektir. Burada hedeflenen temel amaç, negatif dışsallıkları ortadan kaldırmak olmalıdır. Örneğin bir bölgenin içme suyunu kirleten fabrikaya ceza kesmekten çok bu negatif dışsallığın ortadan kaldırılması sağlanmalıdır. Bu hedeflenen temel amaç sağlanmaya çalışılırken, elde edilecek gelir ise yoksulluk ve gelir dağılımının düzeltilmesine kullanılabilir.

- **Diğer:** Özel tüketim vergisi, akaryakıt tüketim vergisi gibi yoksullukla mücadele amacıyla kullanılabilir vergilerin sayısını arttırmak ve diğer yeni vergi önerilerini arttırabilmek de olasılık dahilindedir.

5. TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELEDE VERGİ POLİTİKASI

Küreselleşme; geçmişten gelen istihdam yapısını ve sosyal politika formatını değiştirerek gelişmekte olan ülkelerde devletin başta ekonomik olmak üzere, sosyal sorumluluk alanından çekilmesi ve bunun beraberinde işsizliğin artması, sosyal güvensizlik, gelecekle ilgili iş ve gelir beklentilerinin azalması sonucunu doğurarak, yoksulluğun 1990'lar sonrası daha da yerleşmesine neden olmuştur (Altay, 2007: 350). Türkiye'de de bu doğrultuda yaşanan sosyo-ekonomik değişim, beraberinde dengesiz gelir dağılımı ve yoksullukla mücadele konularını güncel hale getirmiştir. Oysa bütçe içerisinde faiz ödemelerinin payının büyük boyutlara ulaşması örneğin, (2001 yılında %103, 2002 yılında %87, 2003 yılında %70 olması gibi (T.C. Maliye Bakanlığı: 2007)) ve uygulanan ekonomik istikrar programının mali ve parasal disiplini ön plana alması, devletin genelde sosyal refah, özelde ise gelir dağılımını düzeltici ve yoksulluğu azaltıcı politikalar uygulama olanağını önemli ölçüde daraltmıştır (Resmi Gazete, 2004: 14).

Türkiye'de yoksulluk sınırının altında yaşayan insanların sayısı 1987 yılında, nüfusun %17'sini oluştururken, 1994 yılında %21'e artmış, 2005 yılında %20,5'e (TÜİK, 2006a: 1) düşmüş, 2008 yılında ise %17,11'e gerilemiş (TÜİK, 2009a: 1) ancak 2009 yılında tekrar artarak %18,08 olmuştur (TÜİK, 2011: 1). TÜİK'in 2009 yılı yoksulluk çalışması sonuçlarına göre ise, Türkiye'deki 12 milyon 751 bin kişi yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. 339 bin kişi sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının altında yaşarken, 12 milyon 751 bin kişi (Türkiye nüfusunun %18,08'i) gıda ve gıda dışı harcamalarını içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Ücretli-maaşlı çalışanlarda bu yoksulluk oranı %6,05 iken, yevmiyeli çalışanlarda %26,86, işverenlerde %2,33 ve kendi hesabına çalışanlarda ise %29,58'dir (TÜİK, 2011: 1).

TÜİK'in 2005 yılı gelir dağılımı araştırmasında ise en yoksul % 20'lik dilim ile en zengin % 20'lik dilim arasındaki farkın 7,7 kattan 7,3'e düştüğü, ancak bu düşüşün yoksulluğu azaltmadığı, çünkü sadece orta üst kesimlerdeki gelir artışından kaynaklandığı ifade edilmiştir. Bu görünüm, kısmen orta kesimin aldığı payın artması ile gelir adaletsizliğinde çok az da olsa bir düzelmeye yaşandığını ifade ederken, 2008 dönemi gelir ve yaşam koşulları araştırmasına göre tekrar son %20'lik grubun, ilk %20'lik gruba göre, toplam gelirden aldığı payın 8,1 kata arttığı ifade edilmiştir (TÜİK, 2009b: 1). TÜİK'in Temmuz 2010'da yayınlamış olduğu veriler ışığında Türkiye'de yoksulluğun % 17,1'den %18,08'e arttığı, gelir dağılımının da 2005 araştırma sonuçlarına göre daha fazla bozularak %7,3'ten 2007 ve 2008 araştırmalarında %8,1'e çıktığı ifade edilmiştir (TÜİK, 2010: 1). Bu durumu Tablo 2'de daha net olarak görmek mümkündür.

Tablo 2: Yüzde 20'lik Grupların Gelirden Aldığı Paylar, 2004–2008

	Yıllar	Toplam	Birinci Yüzde 20 ⁽¹⁾	İkinci Yüzde 20	Üçüncü Yüzde 20	Dördüncü Yüzde 20	Beşinci Yüzde 20 ⁽²⁾	Gini Katsayısı	Son Yüzde 20 / İlk Yüzde 20
Türkiye	2004	100,0	6,0	10,7	15,2	21,9	46,2	0,40	7,7
	2005	100,0	6,1	11,1	15,8	22,6	44,4	0,38	7,3
	2006	100,0	5,1	9,9	14,8	21,9	48,4	0,43	9,5
	2007	100,0	5,8	10,6	15,2	21,5	46,9	0,41	8,1
	2008	100,0	5,8	10,4	15,2	21,9	46,7	0,41	8,1
Kent	2004	100,0	6,4	10,8	15,2	21,4	46,1	0,39	7,2
	2005	100,0	6,4	11,5	16,0	22,6	43,5	0,37	6,8
	2006	100,0	5,5	10,3	15,0	21,8	47,5	0,42	8,6
	2007	100,0	6,2	11,0	15,3	21,2	46,2	0,39	7,5
Kır	2004	100,0	6,3	11,2	15,8	22,7	43,9	0,37	7,0
	2005	100,0	6,1	11,3	15,9	22,6	44,2	0,38	7,3
	2006	100,0	5,6	10,2	15,3	22,6	46,3	0,41	8,3
	2007	100,0	6,4	11,1	16,0	22,3	44,2	0,38	6,9
	2008	100,0	6,5	10,8	15,6	22,5	44,5	0,38	6,8

Kaynak: (TÜİK, 2006b: 1 ve TÜİK, 2009: 2 ve TÜİK, 2010: 1).

⁽¹⁾ Toplam gelirden en az pay alan grup,

⁽²⁾ Toplam gelirden en fazla pay alan grup

Bu rakamlar Türkiye’de yoksulluğun ve aynı zamanda gelir dağılımının ne kadar önemli boyutlarda olduğunu ortaya koymaktadır. Yine aynı şekilde UNDP tarafından 2004 yılında yayımlanan uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgi ve iyi bir yaşam standardının temel alındığı İnsani Gelişmişlik İndeksi sıralamasında Türkiye’nin durumu da bu gerçeği doğrulamaktadır (UNDP: 208). 2001 yılında Türkiye İnsani Gelişmişlik İndeksi sıralamasında 96. sırada iken, 2002 yılında 88. sıraya yükselmiştir (Resmi Gazete: 14). 2006 yılında ise 92. sıraya gerilemiştir. 1992’den bu yana yayımlanan raporlar eşliğinde ülkelerin sıralamasını incelediğimizde, Türkiye oldukça istikrarsız ve çoğu zaman sıralamada gerileyen bir patikayı izler duruma geldiği görülmektedir. Buna karşın, karşılaştırmaya konu olan 177 ülkenin içinde diğer ülkelerin hemen hepsinin belirgin ilerlemeler kaydettiği görülmektedir (Karataş ve Köksal, 2006). Türkiye ekonomisi son dönemlerde sürekli büyümesine, 2009 İnsani Gelişmişlik İndeksinde 79. sıraya yükselmesine (UNDP: 144) rağmen, yoksulluğun da nedenlerinden olan işsizliğin 2009 yılında da Türkiye ekonomisinin en önemli sorunlarından biri olmaya devam ettiği gözlenmektedir. Bu durum da Türkiye ekonomisinin hızlı büyüme konjonktürü içinde olmasına rağmen, gerekli istihdam düzeyini yaratamadığını ifade etmektedir. Diğer bir deyişle; Türkiye, istihdamsız büyüme sergilemektedir. Çünkü işsizlik oranı, 2010 rakamlarıyla %11’2 olmuştur. Rakamların bu derece önemli boyutlarda olduğu bir ülkede, şüphesiz yoksulluk ile mücadele edilmesinin ne kadar önemli olduğu da ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin bu veri gerçekleri doğrultusunda; yapılacak vergi politikası düzenlemeleri, yoksulluğun arzu edilir düzeyde azaltılmasında özel bir önem taşımaktadır. Yoksullukla mücadelede Türk vergi sistemi, içinde bulunduğu ekonomik durum nedeniyle kendisinden beklenen amaçları gerektiği şekilde yerine getirmekten yoksun bulunmaktadır. Bu durumun başlıca nedeni, vergi politikasının kaynak bağımlılığı yaşaması ve beklenen amaçları gerektiği gibi yerine getirememesidir. Türkiye'nin sahip olduğu iç ve dış borcu ve faiz ödemeleri ve toplanan vergiler ile yapılması gerekli mücadeleler konusunda neler yapılabileceği sürpriz değildir. Ayrıca dolaylı ve dolaysız vergilerin dağılımı konusu da vergi politikasının yeterince adil olmadığı bir göstergesidir. Türkiye'de vergi gelirlerinin %65'i dolaylı vergilerden yani kişilerin gelir düzeylerine bakılmaksızın sağlanırken, ancak %35'i dolaysız vergilerden sağlanmaktadır (Gelir İdaresi Başkanlığı: 2009). Bu gerçek, Türkiye'de vergi sisteminin ne kadar adil olduğunu da ortaya koymaktadır. Diğer yandan; Türkiye'de GSMH'nin %25'i oranında vergi tahsilatı yapılırken, kayıt dışı ekonominin GSMH'ye oranının %30 (uluslararası araştırmalarda % 32-34 olarak) oranında olması da Türk vergi politikasının içerisinde bulunduğu durumun açık bir göstergesidir (ATO: 2007).

Uygulanacak ekonomi politikası ile; Türkiye ekonomisinin mali bağımlılığı kaldırılarak, vergi politikasının amaçları doğrultusunda kullanılması sağlanarak, yoksullukla mücadele edilebilir. Vergi politikası düzenlemeleri ile krizlerin nedenleri azaltılarak, yeni yoksulların oluşması önenebilir ve elde edilecek vergi geliri artışı ile yoksullukla mücadelede pozitif yönlü ilerlemeler kaydedilebilir. Yine Türkiye'de yaşanmış olan; Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinde, GSMH'si 200 milyar ABD Dolarından, 148 milyar ABD Dolarına gerilemiş ve ekonomi % 9,5 oranında küçülerek kişi başına gelir 3.095 ABD Dolarından 2.160 ABD Dolarına düşmüştür. 2008/2009 krizinde de benzer durum söz konusudur. Ayrıca Kasım ve Şubat krizlerinde IMF'den ek dış borç alınmasıyla birlikte ülke borç yükü artmış, iç borç faizlerinde ek yükler oluşmuş, işsizlik artmış, ücretler düşmüş ve dolayısıyla yoksulluk oranında artışlar yaşanmış ve neticede vergi politikasının kaynak bağımlılığı daha fazla artmıştır (Erdoğan, 2007b: 17). Türkiye'de yaşanan bu olumsuz gelişmelerde, Türkiye'nin makro ekonomik yapısından kaynaklanan problemler kadar, sıcak para olarak ifade edilen kısa vadeli sermaye hareketlerinin de önemli payı olmuştur. Bu sebeple, gerek krizlerin yaşanmasının engellenmesi (veya engelleyecek tedbirlerden en azından birini alınması adına) ve gerekse kriz sonrasında oluşacak yoksulluğun önüne geçme adına Tobin vergisi veya benzeri bir verginin uygulanması gerekmektedir. Türkiye'de sadece günlük döviz piyasası işlem hacminin yaklaşık 1.250 milyon ABD Doları düzeyinde olduğundan hareketle yapılan bir çalışmada, konulan verginin işlem hacminde bir azalmaya yol açmadığı varsayımı altında %0.001 gibi çok düşük bir vergi oranıyla dahi günlük 1.250.000 ABD Doları ve yıllık 15.000.000 ABD Doları gibi bir gelir yaratılabileceği ifade edilmektedir (Erdoğan, 2007a: 275). Elde edilecek bu gelirin yoksullukla mücadelede özellikle kalıcı çözümlerin üretilmesinde önemli finansman kaynağı olması söz konusudur. Döviz piyasasında her geçen gün işlem hacminin artması

nedeniyle uygulanacak vergi oranının biraz daha yükseltilmesi, elde edilecek gelirin anlamlı seviyelere çıkmasına olanak sağlayacaktır.

Türkiye’de yoksulluğun arzu edilen düzeye indirgenmesinde negatif gelir vergisi uygulamasından da yararlanmak mümkündür. Türkiye’de istihdam edilen bireylerin, hatta işverenlerin dahi yoksulluk sıkıntısı çekmesi nedeniyle, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu uygulaması yerine belki de negatif gelir vergisi uygulaması, yoksullukla mücadelede amaçlara ulaşmayı daha olası ve anlamlı kılabilir. Türkiye’de TÜİK’in verilerine göre yevmiyeli çalışan insanların %26,86’sının yoksulluk sınırının altında kalması, bu düşüncemizi doğrular niteliktedir. Çözümsel sonuç; asgari ücretin vergi kapsamı dışında tutularak yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlanabileceğinin uygun olacağı yönündedir*.

Ek bir çözüm yolu olarak yoksullukla mücadelede vergi harcaması ile de sosyal ve ekonomik amaçlar gerçekleştirilebilir. Türkiye’de henüz 2006 yılından itibaren istatistikleri tutulmaya başlanan vergi harcamasına ilişkin 2007 yılı verileri Tablo 3’deki gibidir.

Tablo 3: Vergi Türleri İtibariyle Toplam Vergi Harcaması Tutarları (TL)

Kanun Adı	2007
Gelir Vergisi Kanunu	7.107.631.294
Kurumlar Vergisi Kanunu	3.173.053.321
Katma Değer Vergisi Kanunu	401.807.590
Özel Tüketim Vergisi Kanunu	199.588.615
Diğer Kanunlar	1.070.387.255
Toplam	11.952.468.075

Kaynak: (T.C. Maliye Bakanlığı, 2007).

Tablo 3’de de görüldüğü gibi Türkiye’nin 2007 yılında yapmış olduğu vergi harcaması toplamı 11.952 milyar TL dolayındadır. Türkiye’de yoksulluk oranının %20’lik oranın altına inmesinde, bahis konusu bu vergi harcamalarının da olumlu katkı yaptığı düşünülebilir. Bu nedenle yapılan

* Asgari ücret üzerinden hesaplanan gelir vergisi, yapılan yasal kesintiler ve ele geçen ücret hesaplamasında 16 yaşından büyükler için 01.01.2011 (Asgari Ücret Tespit Komisyonu Kararı No: 2010/1) tarihinden itibaren geçerli olan 796,50 lira asgari ücreti esas alınmıştır.

Brüt Asgari Ücret.....	796,50 TL
Sigorta Primi İşçi Payı (%14).....	111,51 TL
İşsizlik Sigorta Primi İşçi Payı (%1)	7,97 TL
Gelir Vergisi Matrahı	677,03 TL
Gelir Vergisi (%15).....	101,55 TL
Damga Vergisi (%06,6).....	5,26 TL
Kesintiler Toplamı	226,29 TL
Ele Geçen Net Ücret	570,21 TL

Burada asgari ücretli kişinin, çalışmayan bir eş ve üç çocuğu sahip olduğunu düşünülerek asgari geçim indirimini hesaplamaya çalışırsa, 2011’in ilk yarısı için tespit edilen 16 yaşından büyükler için 01.01.2011-31.06.2011 tarihleri arasındaki geçerli olan 796,50 lira asgari ücretten hareket ederek hesaplamak gerekeceğinden elde edilecek asgari indirimi tutarı 95,58 lira olacaktır. Yani asgari ücretlinin eline net ücrete ilaveten asgari geçim indirimi de eklenecek ve asgari ücretlinin eline 570,21+95,58= 665,79 lira geçecektir.

vergi harcamalarının gerek miktar olarak artırılması gerekse amaca uygun olarak yerine getirilmesi önemli katkı sağlayacaktır.

Yoksullukla mücadele bağlamında ve gelir vergisi tarifesi kapsamında, ayrıca ücretliler lehine farklılaştırılmış bir tarife uygulanabilir. Türkiye’de 2006 yılı öncesinde bu ayırıma dikkat eden bir tarife yapısı söz konusu iken (emek ve diğer gelir vergisi unsurları arasında) 29 Mart 2006 yılında yapılan bir düzenleme ile elde edilen ücret gelirleri ile diğer gelirlere uygulanan ikili tarife yapısı tek bir tarifeye dönüştürülmüştür. Yani gelir vergisi tarifesi ücretliler için %15’lik dilimden başlarken ve ücret dışındaki diğer gelir vergisinin unsurları için tarife (ticari kazanç, zirai kazanç gibi) %20’lik dilimden başlamakta yeni düzenleme ile ücretlilerin 5 puanlık avantajı ortadan kaldırılarak, 2006 yılında gelir vergisi tarifesi hem dilimi (beşten dörtte) hem de nispi oranı %20’den %15’e indirilmiştir. Ancak 2011 yılı için uygulanacak Gelir Vergisi Tarifesinde (Gelir Vergisi Kanunu Madde 103):

Gelir Vergisi Tarifesi (2011 Yılı İçin)		
9.400	Türk Lirasına kadar	%15
23.000	Türk Lirasının 9.400 TL’si için 1.410 TL, fazlası	%20
53.000	Türk Lirasının 53.000 TL’si için 4.130 TL, fazlası	%27
53.000	Türk Lirasından fazlasının 53.000 TL’si için 12.230 TL, (Ücret gelirlerinde 80.000 TL’den fazlasının 80.000 TL’si için 19.520 TL)	%35

2011 yılı gelir vergisi tarifesinde ücretlere yönelik yeni bir düzenleme yapılarak en üst maktu had 80.000 TL’yi aşanlar için %35’lik orana tabi tutulmuş, ücret dışındaki diğer gelir vergisi unsurlarında ise 53.000 TL’lik maktu had uygulanmıştır.

Türkiye’de gerçekten yoksulluk ve gelir dağılımı ile mücadele edilmek isteniyorsa, 53.000 TL’lik üst sınırın ücretliler için 80.000 TL’ye yükseltilmesi değil, tabana yapılacak düzenlemeler ile en aşağıdaki 9.400 TL’lik maktu haddin yukarılara çekilmesi olmalıydı. Veya emeğe yönelik olarak tarifenin 5 puanlık eski farkı korunarak %10’a indirilmesi olmalıydı. Bu nedenle yeni düzenleme yoksulluğa yönelik bir çaba olmayıp, gelir seviyesi yüksek ücretliler lehine yapılan bir düzenleme niteliği taşımaktadır. TÜİK’in de tespit etmiş olduğu gibi Türkiye’de ücretli-maaşlı çalışanlarda, ayrıca yevmiyeli çalışanlarda, yoksulluk oranı yüksektir. Bu durum da tarifede neden ücret lehine indirim yapılması veya alt tarifedeki maktu haddin artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Türkiye’de, uçak yolcu ve yük biletlerine yönelik gerçekleştirilecek ek bir uygulama da yoksulluğun azaltılması için kullanılabilir. Yine uygulanacak vergi politikası ile dolaylı ve dolaysız vergi dağılım oranları aksi yönde çevrilerek gelir dağılımında adalet nispeten sağlanabilir. Servet vergilerinde yapılacak düzenlemeler ile de gelir dağılımına müdahalelerde bulunulabilir. Ayrıca başarılı bir vergi politikası ve denetim mekanizması ile kayıt dışı faaliyetler, kayıt altına alınarak, buradan sağlanacak gelirler ile ekonomik büyümede artış gerçekleştirilerek yoksullukla dolaylı yoldan

mücadele edilebileceği gibi, sağlanacak vergi geliri artışı ile de yoksulluğa yönelik doğrudan politikalar uygulamak mümkündür.

6. SONUÇ

Küreselleşme ve uygulanan neo-liberal politikalar neticesinde içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda devletlerin yetersiz olan sosyal işlevleri daha da azalmış ve etkinsizleştirilmiş, yoksullukla mücadele devletin veya hayır kurumlarının hayırseverliklerine, küresel boyutta ise eleştiri odağı olan ve vasıfları önemli derecede tartışılan DB'ye bırakılmıştır. Bugün gelinen noktada, neredeyse dünya nüfusunun yarısı, Türkiye nüfusunun ise 1/5'e yakını yoksulluk sınırının altında yaşar olmuştur. Bu nedenle yapılması gereken: ekonomik büyümenin sağlanarak, yaratılacak ekonomik zenginliklerin tüm dünyada arttırılmasının sağlanması ve kamu kesimi varlığının sosyal fayda doğrultusunda da kullanılması, yine özel kesim elinde yoğunlaşan sermayenin yeniden dengeli bir şekilde dağıtılması ile hakkaniyetli bir gelir dağılımının sağlanmasıdır. Yoksulluğun çözümlenmesinde, geçici çözümler yerine artık kalıcı çözümler üretilmelidir. Şimdiye kadar vergi politikası da dâhil uygulanan politikaların, kalıcı bir çözüm üretmediği görülmektedir. Bu nedenle ekonomik, sosyal, kültürel vb. her alanda kalıcı çözümler üretilmesine çaba gösterilmeli ve bu doğrultuda “hayırseverlik” zihniyetinin dışında çözüm arayışına girilmelidir.

Vergi politikası ile yoksulluğun ortadan kaldırılması veya azaltılması için özellikle Türkiye'deki ve tüm dünyadaki yoksulluk oranını ve gelir dağılımı arasındaki farklılıklar dikkate alındığında yapılacak çok şey olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle vergi politikası alanında her ülkenin kendi iç gerçeklerini de dikkate alarak çözümler üretmesi gerektiği gibi, bölgesel ve küresel düzeyde de yapılacak vergi politikası düzenlemeleri ile de yoksullukla mücadele etmek gerekmektedir. Vergi politikası olarak yapılabilecekler aşağıdaki gibidir:

- Vergi politikasını, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde özellikle borç ve faiz ödeme bağımlılığından kurtararak, vergi politikasının amaçları doğrultusunda yani ekonomik büyümenin, kalkınmanın finansmanının, adil gelir dağılımının, ekonomik istikrar ve ekonomik etkinliğin sağlanması doğrultusunda kullanılması ve vergi politikası ile sermaye, emek, teknoloji, ar-ge, eğitim, sağlık vb. her alanda yoksulluğu ortadan kaldıracak kalıcı çözümlere gidilmesi,
- Ulusal düzeyde, her ülkenin kendi yapısına uygun olarak uygulayacağı: negatif gelir vergisi, vergi harcaması, artan oranlı vergi uygulanması, vergi tarifelerinde ücretliler lehine yapılacak düzenleme, servet vergilerine ağırlık verilmesi, ücretlilerin en az geçim indirimi dâhilindeki gelirlerinin vergi dışı bırakılması, kayıt dışı ekonominin önlenmesi, yoksul ülkelerden zengin ülkeler beyin göçünün vergilendirilmesi, dolaylı ve dolaysız vergi dağılımının kişilerin ödeme güçleri dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi vb. vergi politikası önlemleri,

- Bölgesel ve küresel düzeyde ise Tobin vergisi, uçak biletlerine vergi koyma veya AB’de uygulandığı gibi tüm dünya ülkelerinin GSYİH’den veya KDV’den (her ülkedeki dolaylı ve dolaysız vergi dağılımı arasındaki fark dikkate alınarak yapılacak bir ayarlama neticesinde) AB’deki kadar olmasa bile bir başlangıç olarak %0.5, hatta binde bir (%0.1) gibi düşük bir vergi almak suretiyle yoksullukla kapsamlı bir şekilde mücadele edilebilir.

Yoksullukla mücadele de yoksul insanların zengin insanlar gibi ön koşullu bir baskı grubu olamayacakları gerçeği de dikkate alındığında, önemli olanın artık geçici çözümler ile günü kurtarmak değil, sorunları somut bir şekilde tanımlayarak çözülmesi amacıyla somut adımlar atmak olduğu ortaya çıkmaktadır. Nihayetinde yoksulluk sorunu olarak kendine tanımlama bulan konu aslında yoksulluktan ve yoksuldan kaynaklı bir sorun değil, dengesiz zenginleşme kaynaklı bir sorundur.

KAYNAKÇA

1. Akalın, Güneri (1981), *Kamu Ekonomisi*, 100. Doğum Yılında Atatürk’e Armağan Dizisi: 29, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 486.
2. Aktan, Coşkun Can (2000), *Vergi Dışı Piyasa Ekonomisi*, Ankara: TOSYÖV Yayınları, http://www.canaktan.org/ekonomi/kamu_maliyesi/vergi-disi/nedenler.htm (Erişim Tarihi: 07.07.2007, Saat: 16.00.)
3. Aktan, Coşkun Can (Editör)(2002), “Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını, ss. 1-13.
4. Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Y. (2002), “Makro-Ekonomik Politikalar, Gelir Dağılımı ve Yoksulluk”, *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını, ss. 1-31.
5. Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Y. (2002), “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını, ss. 1-32.
6. Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Y. (2004), “Vergi Rekabeti”, *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı 22, Ocak-Haziran, ss. 1–18.
7. Altay, Asuman (2007), “Bir Kamu Malı Olarak Sosyal Sermaye ve Yoksulluk İlişkisi”, *Ege Akademik Bakış*, 7(1), ss. 337–362.
8. Arıkan, Yahya (2006), “Vergi Uygulamalarındaki Sorunlarına İlişkin Çözüm Önerilerimiz”, *Mali Çözüm*, İSMMMO Yayın Organı, Nisan-Mayıs, Sayı. 75, ss. 13–19.
9. Aslan, A. Esra ve Bilgili, Ahmet Emre (2003) “Yoksulluk Algısı, İfadelenme Tarzı ve Tutumlar-Bir İçerik Analizi Örneği”, *Yoksulluk Sempozyumu*, İstanbul: Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Cilt 1, 31 Mayıs–1 Haziran 2003, ss. 324–341.

10. ATO (2007), “Kayıt Dışı 2007 Raporu”, [http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=827 &l=1](http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=827&l=1), (Erişim Tarihi: 21.07.2007, Saat: 12.00.)
11. Bağdadioğlu, Enis (2003), “Yoksulluk Sınırı ve Asgari Ücret”, *Yoksulluk Sempozyumu*, İstanbul: Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Cilt 3, 31 Mayıs–1 Haziran 2003, ss. 108–125.
12. Bocutoğlu, Ersan (2003), “Türkiye’de Kamu Ekonomisi ve Yönetiminin Şeffaflaştırılması, Yolsuzluk ve Yoksullukla Mücadele”, *Yoksulluk Sempozyumu*, İstanbul: Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Cilt 1, 31 Mayıs–1 Haziran 2003, ss. 220–228.
13. Boratav, Korkut (2004), *Yeni Dünya Düzeni Nereye?*, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
14. Boratav, Korkut (2006), *Türkiye İktisat Tarihi 1908–2005*, Gözden Geçirilmiş, Ankara: İmge Kitabevi.
15. Bourguignon, François (2004), “The Poverty-Growth-Inequality Triangle”, *The World Bank*, Working Paper, Report No: 28102, 2004/02/04, ss.1–30.
16. Britain, Great (2000), “Tax Havens: Releasing The Hidden Billions for Poverty Eradication”, *Oxfam GB Policy Paper*, 01 Jun, ss. 1-26.
17. Buğra, Ayşe (2005), “Yoksulluk ve Sosyal Haklar”, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği Raporu.
18. Buz, Sema (2003), “Yoksulluk ve Göç”, *Yoksulluk Sempozyumu*, İstanbul: Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Cilt 2, 31 Mayıs–1 Haziran 2003, ss. 150–161.
19. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2008), Asgari Ücret Tespit Komisyonu Kararı No: 2008/1, Karar Tarihi: 25.12.2008, Karar No: 2008/1.
20. Dansuk, Ercan (2003), “Yoksullukla Mücadelede Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi”, *Yoksulluk Sempozyumu*, İstanbul: Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Cilt 1, 31 Mayıs–1 Haziran 2003, ss. 238–249.
21. Eker, Aytaç (1996), *Kamusal Maliye*, Ankara: Doğu Matbaası.
22. Erdoğan, M. Mustafa (2005), “Mali Kriz Riski Bağlamında Tobin Vergisi ve Türkiye’de Uygulanabilir Bir Versiyonu”, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt XX, Sayı 1, ss. 297–319.
23. Erdoğan, M. Mustafa (2007a), “Türkiye’nin Mali Kriz Riskini Azaltabilecek Vergi Politikaları”, *Öneri Dergisi*, Sayı 27, Yıl 13, ss. 259–279.
24. Erdoğan, M. Mustafa (2007b), “Mali İstikrarın Kamusal Niteliği ve Mali Piyasa Başarısızlıkları”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2007/1.
25. Erginay, Akif (1994), *Kamu Maliyesi*, 15. Baskı, Ankara: Savaş Yayınları.
26. Furman, Jason (2006), “Tax Reform and Poverty”, *Center on Budget and Policy Priorities*, April 10, 2006, ss. 1-10.
27. Gelir İdaresi Başkanlığı, Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatının Yüzde Dağılımı (1923-2008), http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_3.xls.htm (Erişim Tarihi: 02.11.2009, Saat: 15.40).

28. Gül, Hüseyin ve Ergun, Cem (2003), “Mutlak Yoksulluk ve Nedenleri: Ankara Örneği”, *Yoksulluk Sempozyumu*, İstanbul: Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Cilt 2, 31 Mayıs–1 Haziran 2003, ss. 386–397.
29. International Monetary Fund (2009), “IMF World Economic Outlook October 2009”, World Economic and Financial Surveys, World Economic Outlook Database, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/weodata/weoselco.aspx?g=2001&sg=All+countries>
30. İnel, Ahmet (2005), “Yoksulluk, Dışlanma ve STK’lar”, *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, No 6, ss. 1–20.
31. Kämmerer, Christian (2007), “Bedingungsloses Grundeinkommen oder negative Einkommensteuer: Ein systematischer Vergleich alternativer Kombilohnmodelle”, *Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg Juristische und Wirtschaftswissenschaftliche Fakultät*, Diplomarbeit im Fach Wirtschaftsethik, 22.11.2007, ss. 1-61.
32. Karataş, Eser ve Köksal, Emin (2006), “İnsani Gelişmişlik Endeksi, Ulusalçılık ve Türkiye’nin Durumu”, *Radikal Gazetesi*, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?Haberno=204886>, Erişim Tarihi 20.07.2007, Saat: 15.00.
33. Kress, Ulrike (1994), Die negative Einkommensteuer: Arbeitsmarktwirkungen und sozialpolitische Bedeutung, *Mitteilungen aus der Arbeitsmarkt-und Berufsforschung (MittAB)*, 27. Jg./1994, ss. 246-254.
34. Leach, Graeme (2003) *The Negative Impact of Taxation on Economic Growth*, New Editon, Reform, September.
35. Moffitt, A. Robert (2003), “The Negative Income Tax and The Evolution of U.S. Welfare Policy”, *NBER Working Paper Series*, Working Paper 9751, ss. 1-43.
36. Nemli, Arif (1990), *Kamu Maliyesine Giriş*, 3. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
37. Resmi Gazete (2004), *2005 Yılı Hükümet Programı’nın Çalışma Hayatına İlişkin Kısımları*, 31 Ekim, R.G. Sayı: 25629 Mükerrer.
38. Scholz, Karl John (2007), “Taxation and Poverty: 1960-2006”, *Focus*, Vol. 25, No. 1, Spring-Summer, ss. 52-57.
39. Stiglitz, Joseph E. (1994), *Kamu Kesimi Ekonomisi* (Çev: Ömer Faruk Batırel), 2. Baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayın No: 549, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No: 396.
40. Şiriner, İsmail ve Doğru, Yılmaz (2006), *Türkiye’de Büyümenin Ekonomi Politikası 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisi Üzerine Bir İnceleme*, 1. Baskı, Ankara: Dipnot Yayınları.
41. T.C. Maliye Bakanlığı (2007), *2008 Yılı Bütçe Gerekçesi*. Ankara, Ekim 2007.

42. Tanzi Vito and Zee Howell H. (2000), “Tax Policy for Emerging Markets: Developing Countries”, *International Monetary Fund*, Fiscal Affairs Department, IMF Working Paper, WP/05/35, 2000 International Monetary Fund, ss. 1–35.
43. Tekin, Ahmet ve Vural, İstiklal Y. (2004), “Global Kamusal Malların Finansman Aracı Olarak Global Vergi Önerileri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 12, ss. 323-338.
44. Turhan, Salih (1993), *Vergi Teorisi ve Politikası*, 5. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi.
45. TÜİK (2006a), “2005 Yoksulluk Çalışması Sonuçları”, TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 208, 26 Aralık.
46. TÜİK (2006), 2005 Gelir Dağılımı Sonuçları, TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 207.
47. TÜİK (2009a), “2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları”, TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 205, 1 Aralık.
48. TÜİK (2010), “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçları, 2008”, TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 134, 29 Temmuz .
49. Uluatam, Özhan (1997), *Kamu Maliyesi*, Ankara: İmaj Yayıncılık.
50. Unakıtan, Kemal (2007), Vergi Harcaması, T.C. Maliye Bakanlığı Gelirler Politikaları Genel Müdürlüğü, Sayı: B.07.0. GEP.10.10.-2007, 08.10.2007.
51. United Nations Development Programme (UNDP) (2009), *Human Development Report 2009, Overcoming Barriers: Human Mobility and Development*, UNDP, USA.
52. Uzun, Ayşe Meral (2003), “Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, ss. 155–173.
53. World Bank (2000), World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty, *World Bank*, Washington, USA.